

مفاهیم کلیدی فهم برنامه درسی

نویسنده

کالین مارش

مترجم:

دکتر جهان سلیمی

(استادیار دانشگاه کردستان)

دکتر حسن ملکی

(استاد دانشگاه علامه طباطبائی)

ویراستاری: گروه علمی رشد

تهران - ۱۳۹۶

مارش، کالین ج (Marsh, Colin J) ۱۹۳۹ -

مفاهیم کلیدی فهم برنامه‌درسی / نویسنده کالین مارش؛ مترجمان جمال سلیمی، حسن ملکی. مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۳۶۰ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۱-۰۷۴-۶ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: (Key concepts for understanding curriculum, 3rd ed, 2004)

موضوع: برنامه‌های درسی (Education - Curricula)

موضوع: برنامه‌های درسی — فلسفه (Education - Curricula - Philosophy)

موضوع: آموزش و پرورش — آزمون‌ها (Educational tests and measurements)

شناسه‌افزوده: سلیمی، جمال، ۱۳۵۹ - ، مترجم شناسه‌افزوده: ملکی، حسن، ۱۳۳۳ - ، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۷۱۳۹۶ م ۲ م / LB ۱۵۷۰ رده‌بندی دیویی: ۳۷۵/۰۰۱ شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۷۰۶۶

سزاهیم کلیدی فهم برنامه درسی

نویسنده: کالین مارش

ترجمان:

دکتر جمال سیدی - دکتر حسن ملکی

ویراستاری: گروه علمی شد

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۶ - شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: آرمانسا

مرکز نشر و پخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان شهدای زاندارمری، شماره ۴۱، تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، شماره ۷۲

تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - ۶۶۴۱۰۲۶۲ - ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۶

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۷	پیش‌گفتار مترجمان
۲۱	پیش‌گفتار نویسنده
۲۳	بخش اول: مقدمه
۲۵	فصل اول: برنامه‌درسی چیست؟
۲۵	مقدمه
۲۶	تعاریفی از برنامه‌درسی
۲۷	تعریف نخست
۲۸	تعریف دوم
۲۸	تعریف سوم
۲۹	تعریف چهارم
۲۹	تعریف پنجم
۳۰	تعریف ششم
۳۱	ویژگی‌های برنامه‌درسی
۳۳	چه کسانی در طراحی برنامه‌درسی مشارکت می‌کنند؟
۳۴	بحث و بازنگری

۳۵	فصل دوم: معرفی مفاهیم کلیدی
۳۵	مقدمه
۳۶	جستجوی مفاهیم کلیدی
۳۷	دسته‌بندی‌های مفاهیم گنجانده شده در این کتاب
۳۸	طبقه‌بندی عمومی (عام)
۴۱	چشم‌اندازهای جایگزین
۴۳	سخن پایانی
۴۵	بخش درم: طراحی و تدوین برنامه درسی
۴۷	فصل سوم: چارچوب‌های برنامه درسی (برنامه‌ریزی درسی)
۴۷	مقدمه
۴۷	چارچوب برنامه‌ریزی درسی چیست؟
۴۸	چارچوب‌های به‌جودآمده توسط نظریه پردازان و مربیان
۵۰	مثال انگلستان
۵۱	رویکردهای اخیر
۵۱	اجزای تشکیل دهنده
۵۳	مزایای به‌کار بردن چارچوب‌های برنامه درسی
۵۴	بحث و بازنگری
۵۵	فصل چهارم: اهداف، استانداردها و پیامدهای یادگیری
۵۵	مقدمه
۵۶	اهداف
۵۷	پیامدها
۵۸	استانداردها
۶۰	مزایای جانبی اهداف، پیامدها و استانداردها
۶۲	انواع اهداف
۶۲	هدف‌های رفتاری
۶۴	طبقه‌بندی (دسته‌بندی) اهداف
۶۶	سخن پایانی
۶۶	بحث و بازنگری

فصل پنجم: انتخاب و سازماندهی شیوه‌های تدریس و یادگیری	۶۷
مقدمه	۶۷
همسان‌سازی اولویت‌های دانش آموز و معلم	۶۷
استفاده از فناوری	۷۱
مراحل آموزش	۷۶
شیوه‌های یادگیری و تدریس	۷۶
روش‌های تدریس	۷۷
پرسش و پاسخ هدایت‌شده	۷۷
یادگ - مشارکتی	۸۰
سخن بایانه	۸۴
بحث و بازنگری	۸۴
فصل ششم: ارزشیابی و نموداری و گزارش‌دهی	۸۷
مقدمه	۸۷
ارزیابی	۸۸
علل ارزیابی	۸۹
ارزیابی برای چه کسی؟	۹۰
تأکید مهم در ارزشیابی	۹۰
ارزشیابی تشخیصی، تکوینی، تراکمی	۹۰
ارزشیابی رسمی - غیررسمی	۹۳
ارزیابی‌های هنجاری - ارزیابی‌های ملاکی	۹۳
روش ارزشیابی جامع در برابر ارزشیابی انحصاری (غیر جامع)	۹۶
ارزیابی فن‌گرا - لیبرال / پست‌مدرنیستی	۹۷
ارزیابی اصیل (واقعی)	۹۸
روش‌های معمول به کار برده شده برای ارزیابی	۱۰۰
پوشه کار	۱۰۱
مزایا	۱۰۴
معایب	۱۰۵
ثبت و گزارش، کردن نمرات	۱۰۵

۱۰۶	روندهای گزارش دهی نمرات
۱۰۷	پیشرفت‌های جدید در سنجش و گزارش کردن
۱۰۸	سخن پایانی
۱۰۸	بحث و بازنگری
۱۱۱	فصل هفتم: اجرای (تحقق) برنامه درسی
۱۱۱	مقدمه
۱۱۱	تعاریف و اصطلاحات
۱۱۴	عوامل تأثیرگذار بر اجرای برنامه درسی
۱۱۷	مشکلات مرتبط با توصیف و اندازه‌گیری اجرای برنامه درسی
۱۱۷	اندازه‌گیری دستاوردها، فعالیت‌ها و پیشرفت‌های دانش‌آموز
۱۱۹	سنجش فعالیت‌های معلم
۱۲۱	مثال‌ها
۱۲۱	هنگ‌کن (منطقه ویژه آموزشی در هنگ‌کنگ)
۱۲۲	سخن پایانی
۱۲۲	بحث و بازنگری
۱۲۵	بخش سوم: مدیریت برنامه درسی
۱۲۷	فصل هشتم: نوآوری و تغییر برنامه‌ریزی شده
۱۲۷	مقدمه
۱۲۸	بعضی واژه‌های کلیدی
۱۳۰	فرآیند تغییر آموزشی
۱۳۱	۱. مرحله جهت‌گیری/نیازها
۱۳۱	۲. مرحله ایجاد/اقتباس
۱۳۱	۳. مرحله کاربرد اولیه/اجرا
۱۳۲	۴. مرحله نهادینه‌سازی/تداوم
۱۳۴	رهبران تغییر
۱۳۶	راهبردهای تغییر
۱۳۷	بسترهای نوآوری
۱۴۰	الگوهای تغییر

۱۴۲	چه نوآوری‌هایی تداوم خواهد یافت؟
۱۴۳	بحث و بازنگری
۱۴۵	فصل نهم: رهبری و مدیریت مدرسه
۱۴۵	مقدمه
۱۴۵	انتظارات درباره نقش مدیران
۱۴۶	مسئله رهبری و مدیران مدارس
۱۴۷	نقش‌ها/ استانداردها
۱۴۹	بک رهبری
۱۵۰	سخن پایانی
۱۵۱	بحث و بازنگری
۱۵۳	فصل دهم: مدیریت مدرسه حور
۱۵۳	مقدمه
۱۵۳	اصطلاحات پایه
۱۵۵	تحقیقات درباره خودمدیریتی
۱۵۵	ویژگی‌های خودمدیریتی (مدیریت مدرسه محور)
۱۵۶	امریکا
۱۵۸	سخن پایانی
۱۵۸	بحث و بازنگری
۱۶۱	فصل یازدهم: ارزیابی مدارس
۱۶۱	مقدمه
۱۶۲	مفاهیم پایه
۱۶۴	اهداف
۱۶۵	چه چیزهایی باید ارزیابی شود؟
۱۷۰	چه کسانی در فرآیند ارزیابی درگیر هستند؟
۱۷۱	سخن پایانی
۱۷۱	بحث و بازنگری
۱۷۳	فصل دوازدهم: اصلاح برنامه درسی
۱۷۳	مقدمه

منظور از «اصلاحات» برنامه درسی چیست؟	۱۷۳
ایدئولوژی و اصلاحات	۱۷۴
طبقه‌بندی اصلاحات برنامه درسی	۱۷۵
گزارش‌های اصلاحی	۱۷۷
امریکا	۱۷۷
بریتانیا	۱۷۷
سخن پایانی	۱۷۷
بحث و بازنگری	۱۷۸
بخش چهارم: دیدگاه‌های تدریس	۱۸۱
فصل سیزدهم: محیط‌های یادگیری	۱۸۳
مقدمه	۱۸۳
محیط کلاس درس	۱۸۴
اصولی در انواع تدریس (سازماندهی) کلاس درس	۱۸۴
زیربنا (فضای کلاس)	۱۸۵
نحوه چینش میز و نشن آموزان	۱۸۶
چینش وسایل و امکانات کلاس	۱۸۶
ایستگاه‌های یادگیری و مراکز فعالیت	۱۸۶
تابلوهای اعلانات و تابلوهای مخصوص	۱۸۷
موارد خاص	۱۸۷
دیگر عوامل فیزیکی و روان‌شناسی مؤثر در کلاس درس	۱۸۷
رنگ	۱۸۸
سر و صدا (آلودگی صوتی)	۱۸۹
دمای محیط	۱۹۰
صندلی‌های راحت	۱۹۱
اندازه (ابعاد) کلاس درس	۱۹۱
محیط روانی - اجتماعی	۱۹۲
مکان‌های آموزشی دیگر	۱۹۳
سخن پایانی	۱۹۳

۱۹۴	بحث و بازنگری
۱۹۷	فصل چهاردهم: ارزیابی معلم
۱۹۷	مقدمه
۱۹۸	بعضی اصطلاحات پایه
۲۰۰	طرح‌های ارزیابی معلم
۲۰۰	انگلستان
۲۰۱	چرا معلمان ارزیابی می‌شوند؟
۲۰۳	گزارش‌های تدریس
۲۰۴	مسائل و مباحث
۲۰۵	سخن پايانی
۲۰۶	بحث و بازنگری
۲۰۷	بخش پنجم: مشارکت در برنامه‌ریزی درسی
	فصل پانزدهم: برنامه‌ریزی مشارکتی معلم (انجام‌شده توسط معلم) و
۲۰۹	توانمندسازی (تفویض اختیار) معلم
۲۰۹	مقدمه
۲۰۹	بعضی اصطلاحات اساسی
۲۱۲	رویکردهای مشارکتی
۲۱۵	وضعیت لازم برای مشارکت
۲۱۸	فعالیت‌های مشارکتی و مدیران
۲۱۹	توانمندسازی معلمان و دانش‌آموزان
۲۱۹	قدرت‌مندسازی و حمایت مدرسه
۲۲۲	مشکلات و موضوعات
۲۲۳	سخن پایانی
۲۲۳	بحث و بازنگری
۲۲۵	فصل شانزدهم: تصمیم‌گیرندگان، ذی‌نفعان و افراد تأثیرگذار
۲۲۵	مقدمه
۲۲۵	چند اصطلاح اساسی
۲۲۶	دسته‌بندی (طبقه‌بندی)

۲۲۷	افراد تصمیم گیرنده
۲۲۸	سیاستمداران
۲۲۹	سرپرستان / مسئولان رده بالای آموزش / مدیران کل
۲۳۰	اداره گروه های آموزشی ایالتی - مسئولان منطقه ای (محلی) آموزش
۲۳۱	هیئت های ارزیابی
۲۳۱	اتحادیه های معلمان
۲۳۲	والدین و هیئت های (شوراهای) مدرسه
۲۳۳	رؤسا و مدیران مدرسه
۲۳۴	معلمان
۲۳۵	دانش آموزان
۲۳۶	بشگاه
۲۳۶	کارفرمایان
۲۳۷	افراد و گروه های تأثیر گذار (گروه های بانفوذ)
۲۳۷	انجمن های حرفه ای
۲۳۸	نویسندگان کتب - رسی
۲۳۹	ادارات ملی (مرکزی)
۲۳۹	رسانه ها
۲۴۰	مشاوران آموزش
۲۴۰	گروه های لابی (فشار)
۲۴۱	دادگاه ها
۲۴۱	سازمان های تحقیق (پژوهش) و سنجش
۲۴۲	حمایت کننده مالی و پیمانکاران
۲۴۲	طبقه بندی های دیگر
۲۴۳	بحث و بازنگری
۲۴۵	فصل هفدهم: اقدام پژوهی (معلمان در مقام پژوهشگر)
۲۴۵	مقدمه
۲۴۵	چند اصطلاح اساسی
۲۴۷	نحوه شروع اقدام پژوهی

۲۵۰	شیوه‌های اقدام پژوهی
۲۵۱	۱. بُعد اهداف
۲۵۱	۲. بُعد جهت‌گیری نظری
۲۵۲	رهایی بخش
۲۵۲	۳. بُعد نوع تفکر
۲۵۲	عوامل محدودکننده
۲۵۳	تأثیر اقدام پژوهی بر مدارس
۲۵۳	ویژگی‌های مثبت
۲۵۳	ویژگی‌های منفی
۲۵۴	بحث و بازگویی
۲۵۷	فصل هجدهم: مشارکت والدین
۲۵۷	مقدمه
۲۵۷	چند اصطلاح اساسی
۲۶۲	پیوستار مشارکت والدین
۲۶۴	مراسم
۲۶۶	فعالیت‌های هدفمند و پیامدهای واقعی
۲۶۸	نیازهای آموزشی
۲۶۸	والدین
۲۶۹	معلمان
۲۷۰	شوراهای مدرسه
۲۷۲	بحث و بازنگری
۲۷۵	بخش ششم: ایدئولوژی برنامه درسی
۲۷۷	فصل نوزدهم: نظریه پردازی در برنامه درسی
۲۷۷	مقدمه
۲۷۸	رویکردها
۲۷۹	الگوهای (انگاره‌های) برنامه درسی
۲۷۹	نظریه پردازی در برنامه درسی
۲۸۰	گونه‌های نظریه پردازی

۲۸۱	نظریه پردازان تجویزی: ایجاد بهترین برنامه درسی ممکن
۲۸۲	ارزیابی رویکرد تایلر
۲۸۳	نظریه پردازان توصیفی: طراحی فرآیندهای برنامه ریزی درسی
۲۸۵	رویکرد طبیعت گرایانه واکر
۲۸۷	سکو
۲۸۷	تأمل
۲۸۷	طراحی
۲۸۸	نظریه پردازان انتقادی - اکتشافی
۲۹۲	هنرمند (استاد) سواد
۲۹۲	روانکاوی و تحلیل روانکاوی
۲۹۳	زندگی نامه / شرح حال
۲۹۳	تحلیل جنسیت و تعلیم و تربیت فمینیستی
۲۹۴	مباحث نژادی
۲۹۴	پست مدرن
۲۹۴	سخن پایانی
۲۹۵	بحث و بازنگری
۲۹۷	فصل بیستم: نابرابری های جنسیتی و برنامه درسی
۲۹۷	مقدمه
۲۹۸	تحلیل جنسیت و تعلیم و تربیت فمینیستی
۳۰۰	انتقادات فمینیست ها از نظام آموزش و پرورش رسمی
۳۰۰	بعضی از اصلاحات برنامه درسی
۳۰۲	دانش آموزان
۳۰۳	معلمان
۳۰۴	تفاوت های جنسیتی در جامعه
۳۰۶	تحلیل جنسیتی و هویت مردانه
۳۰۷	سخن پایانی
۳۰۷	بحث و بازنگری
۳۰۹	فصل بیست و یکم: پست مدرنیسم و برنامه درسی

۳۰۹	مقدمه
۳۰۹	چند اصطلاح عمده
۳۱۱	پساساختارگرایی
۳۱۱	ساخت‌زدایی
۳۱۲	پسانساختارگرایی
۳۱۳	پست‌مدرنیسم و آموزش مدرسه‌ای
۳۱۴	پست‌مدرنیسم و برنامه‌داری
۳۱۵	روش
۳۱۵	تفکراتوب‌گرافی (شرح حال)
۳۱۵	تفسیرگرایی (سارکتی)
۳۱۶	بحث‌های چند فرهنگی
۳۱۶	تحقیق زیباشناختی و تلفیقی
۳۱۷	تداوم‌پذیری بوم‌شناسی و تحقیق ملی‌نگر
۳۱۷	منتقدان پست‌مدرنیسم
۳۱۹	گفت‌وگو سخن پایانی
۳۱۹	بحث و بازنگری
۳۱۹	نمایه
۳۲۵	منابع

پیش‌فقر نویسنده

همچنان که به اوایل دهه دوم قرن بیست و یکم وارد می‌شویم، توجه به برخی سؤالات اساسی برنامه درسی اهمیت ویژه‌ای دارد. این سؤالات عبارت‌اند از:

- آیا برنامه درسی مناسبی برای دانش‌آموزان طراحی کرده‌ایم؟ برنامه‌ای درسی که تفاوت‌های دانش‌آموزان را لحاظ کند و به آن احترام بگذارد.

- آیا موقعیت‌های پیچیده برنامه درسی را به طور کامل روشن و ابداً گریزون آن را لحاظ کرده‌ایم؟

- آیا در تلفیق مباحث نظری با موقعیت‌های عملی موفق عمل کرده‌ایم و این راه را ادامه می‌دهیم؟

شاید صادقانه‌ترین پاسخ به این سؤالات این باشد که اندکی به این مسائل پرداخته‌ایم.

در چاپ قبلی این کتاب من این سؤالات را مجدداً بیان کرده بودم و در پاسخ به آنها همین

جواب را داشتم که امروز نیز می‌گویم و ادعا می‌کنم که صادقانه‌ترین پاسخ است.

تنوع و سرعت تغییر در خط‌مشی‌ها، رویکردها و گونه‌های مختلف اجرای برنامه درسی در

اغلب کشورها همچنان ادامه دارد. افراد تأثیرگذار بر این تغییرات از طرف سیاستمداران و نیز از

طرف کارفرمایان، گروه‌های گوناگون اجتماع، والدین، دانش‌آموزان و معلمان زیر فشار و گاهی در حال تغییر ایده‌ها و عقاید خود هستند.

اگر چه بسیاری از این گروه‌ها و افراد وقت، زمان و انرژی لازم را برای یافتن راه‌هایی به منظور حل مسائل و مشکلات مربوط به برنامه‌های درسی صرف می‌کنند، بیشتر آنها (از جمله گروه‌های والدین و جامعه) اطلاعات ناچیزی درباره نظریه‌ها، اصول، شیوه‌های طراحی و فرآیندهای طراحی برنامه درسی دارند.

این کتاب با هدف کمک کردن به این دسته از افراد و تمامی کسانی نوشته شده است که در تصمیم‌گیری‌های برنامه درسی مشارکت می‌کنند. اما این کتاب به‌ویژه برای گروه‌هایی مانند متقاضیان دانشجویان تربیت معلم که به دنبال اخذ مدرک کاردانی یا کارشناسی در رشته‌های زیرمجموعه علوم تربیتی هستند و همچنین دیگر دانشجویان رشته علوم تربیتی تألیف شده است. به علاوه این کتاب برای معلمانی بسیار مناسب خواهد بود که خواهان آشنایی با شیوه‌های طراحی و تدوین برنامه درسی برای کلاس‌های درسی خود هستند. همچنین برای والدین و اعضای جامعه که در اداره مدارس و انجمن‌های آن تأثیر مهمی دارند و برای هیئت مدیره مدارس و نواحی آموزشی نیز بسیار مناسب است.

این کتاب راهگشای نظام‌های آموزشی است که هدف آنها غیرمتمرکز شدن و درگیر کردن بیشتر ذی‌نفعان در فرآیند برنامه درسی است. کتاب حاضر، جزئیات تفصیلی را درباره مفاهیم اساسی برنامه درسی در قرن بیست و یکم بیان می‌کند. طبیعی است که در چنین فضای محدودی، مطالب ارائه‌شده در هر فصل کلیت مطلب را کاملاً بیان نمی‌کند. بنابراین در حد توان تلاش شده است مفاهیم به صورت مناسب بیان شود. هر کتاب‌نویس مؤلف در معرفی کلیدواژه‌ها و مفاهیم پایه برنامه درسی است. با این هدف و به منظور اهمیت دادن به ویژگی‌ها، مباحث و موارد قوت و ضعف آن، تلاش‌های زیادی شده است. به‌ویژه، سؤالاتی که محققان موارد ذکر شده پیشین، خوانندگان این کتاب را وادار می‌کند تا عمیق‌تر درباره مباحث ویژه مرتبط با هر مفهوم، مخصوصاً ارجاعات پایان کتاب تفکر کنند.

در خاتمه باید از اعضای هیئت علمی دانشکده‌های علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی استرالیا، انگلستان و ایالات متحده آمریکا و کانادا تشکر کنم که در تشکیل ساختار و ایده مربوط به مفاهیم کلیدی برنامه درسی در این کتاب به من کمک کردند.

این نوشته چهارمین چاپ کتاب است که شامل تعدادی از مفاهیم نوین مرتبط با برنامه درسی در ابتدای قرن بیست و یکم می‌شود.